

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ІПІЧНОГО ЖАНРУ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ МИСТЕЦТВІ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Мініна Н.В.

Інститут мистецтв

Київського університету імені Бориса Грінченка

У статті проведений ретроспективний аналіз розвитку та еволюції образу коня у живописі, досліджено послідовне виокремлення іпичного жанру у складі анімалістичного жанру. Розкрито особливості презентації образу коня в роботах сучасних художників України та Європейських держав. Визначено вагомий внесок митців Західної Європи в розвиток іпичного жанру. Виявлено вплив соціально-економічних умов на відсутність популярності образу коня в сучасному українському живописі.

Ключові слова: іпичний жанр, анімалістика, образ коня, художник-анімаліст, сучасний живопис.

Постановка проблеми. В анімалістичному жанрі зображення коня займає важливе місце. Кінь як символ влади, алегорія швидкості й свободи займає домінуюче місце в батальному жанрі, кінному парадному портреті, пейзажі. Але на початку ХХІ століття іпичний жанр зазнає певних змін, в державах Європи і на Україні розвивається не рівномірно. Проблема розвитку жанру, зображення коня в сучасному європейському живописі є метою даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій довів, що комплексне узагальнення еволюції іпичного жанру не проводилось, а дослідження, присвячені творчості сучасних художників, майже відсутні. Здебільшого, образ коня на початку ХХІ ст. має рекламно-розважальний характер з метою просування творчості окремих художників. Численні наукові публікації І. Портнової зосереджені на виявленні еволюції образу коня в російському мистецтві від елемента, підпорядкованого сюжетній композиції батального живопису та портрету, до домінування в іпичному жанрі [10, 11]. В роботах Ю. Чежиної розглядається типологія кінного портрету [15]. У дисертації І. Келейнікова порушені питання художньої особливості анімалістичної ілюстрації [7]. Разом з тим, у національному науковому просторі проблема іпичного жанру не актуальна.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Варто відзначити не розробленість багатьох непростих питань. Знайдені наукові публікації не висвітлюють причини зниження уваги до зображення коня у сучасному українському живописі та визначення факторів, що впливають на його розвиток.

Метою даного дослідження є порівняльний аналіз особливостей побутування образу коня в сучасному живописі європейських держав та України; визначення факторів розвитку та місця іпичного жанру у національному образотворчому мистецтві.

Для досягнення мети були поставлені такі завдання:

- виявити особливості виникнення і розвитку образу коня в європейському живописі;
- визначити змістовне наповнення іпичної теми у творчості художників України та європейських держав;
- виявити фактори, які впливають на розвиток іпичного жанру в європейському образотворчому мистецтві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кінь – одна з найкрасивіших тварин, що викликає захоплення у людини. Найперші відомі зображення коня на території сучасної Європи відносяться до верхнього палеоліту. Первісні люди зобразили тарпана (попередника сучасного коня) в печерах Франції –

Шове, Ляско. Біля англійського містечка Уффінгтон існує геогліф доби бронзи у вигляді стилізованої крейдової фігури білого коня довжиною 110 метрів.

В археологічному музеї Флоренції знаходиться розписний саркофаг етрусків IV століття до н. е. з Тарквінії. Стінки цього саркофага прикрашені сценами боротьби греків з амазонками. Амазонки захищаються списами, а поранені греки падають під копита коней [12]. На клазоменському саркофазі VI ст. до н. е. зображено коней, запряжених у колісниці і вершників-кіммерійців у швидкому, динамічному русі [1].

Зображення коней знаходимо у живописі доби середньовіччя – в батальному, історичному та релігійному жанрах. Як приклад – роботи італійського художника Сімона Мартіні (бл. 1284-1344) «Поділ плаща» (1312), «Кінний портрет Гвідориччо да Фол'яно» (1317). На гобелені з Байє (бл. 1476) зображено сцену битви при Гастінгсі часів нормандського завоювання Англії, у якій зображення вершників займає значну частину композиції. Відзначимо розкіш та багатство золотого упряжі коней у роботі художника пізньої італійської готики Джентіле да Фабріано (1370-1450 рр.). Сцени битви за участю кінних лицарів на полотнах італійського художника раннього Відродження Паоло Учелло (1397-1475) з Флоренції. Брати Дзаваттарі, які працювали в Ломбардії у 1404-1479 рр., зобразили розкішний кінний королівський кортеж [5].

Подальший розвиток іпичної тематики відбувається у портретному і батальному жанрах протягом XVII-XIX століть. Саме у це час розвивається окремий напрямок парадного портрету – зображення вершника на коні, зокрема, у Антоніса ван Дейка (1599-1641), Веласкеса (1599-1660). У батальних композиціях та сценах полювання Рубенса («Полювання на тигрів і левів», 1618; «Полювання на гіпототама», 1615-1616), коні набувають домінуюче положення на полотні.

У XVIII – на початку XIX ст. відбувається подальша еволюція образу коня. Аристократи все частіше замовляють картини із зображенням своїх улюблених коней і сценами скачок. Найбільш відомими художниками цього часу, які писали коней, були Джордж Стаббс (1724-1806), Жан-Луї Давид (1748-1825), Теодор Жеріко (1791-1824). Близько 1762 р. на замовлення маркіза Рокінггема, Стаббс зобразив жеребця на прізвисько «Уїстлджакет». На нейтральному фоні в повний зріст розташовано розкішного коня, який підвівся на диби [14]. Вражають розміри полотна – 292x246,4 см. Зображенням коней у цей час притаманна анатомічна пропорційність, деталювання рис, відповідність характеристикам породи. Це не просто узагальнене зображен-

ня коня. Це конкретні образи улюблених коней, які належали королям, аристократії, військовим.

Протягом XIX–XX ст. з'являється велика кількість художників-анімалистів, зображення коней набуває популярності у суспільстві. Одним із кращих у Європі художників, майстром зображення коней вважався сер Альфред Джеймс Маннінгс (1878-1959). Дружини художника були вершницями, і коні супроводжували все його життя.

В українському мистецтві видатним майстром зображення коней був Микола Самокиш (1860-1944). Шанувальник коней, талановитий представник батального жанру, він все життя присвятив зображенню цих прекрасних тварин. Образ коня в його творчості – художньо-реалістичний. Роботам Миколи Самокиша властиві складність ракурсів зображення і анатомічна точність [6, 13]. Образ коня зустрічається також і в творчості Федора Манайла (1910-1971). У фонді Закарпатського обласного художнього музею ім. Й. Бокшая знаходиться чудова робота «Табун гуцульських коней» (1947).

Вадим Трофімов (1912-1981), учень відомого анімаліста В. Ватагіна і засновник анімалістичної секції при Московському відділенні художників РФСР, будучи палким прихильником коней, зробив безліч малюнків у конюшнях московського іподрому [4]. Майстер працював над образом коня як в скульптурі, так і в графіці, виконавши серію скульптур в гіпсі «Від тарпана до коня» (1937- 1938) та серію живописних полотен «Породи коней»: «Орловський ризак» (1947), «Володимирський вагозов» (1947), «Битюг» (1947). До образу коня в українському пейзажному живописі звертався Роман Шустерман (1927-2001) («Коні на водопої», 1998).

У європейському живописі початку XXI ст. образ коня стає вельми багатограним. У результаті дослідження іпологічного жанру було сформовано чотири різновиди інтерпретації образу коня. Перша – художньо-романтична інтерпретація. Табун коней, які пасуться, кобила з лошам, ніжно перехрещені голови коней створюють лірико-поетичний настрій. Також набуває популярності живописне зображення голови коня у різних ракурсах.

Друга інтерпретація – образ коня як алегорія швидкоплинності часу, швидкості, свободи, вітру.

Третя, як і в минулих століттях, кінь – символ багатства, могутності і влади. Професійно виконане реалістичне зображення тварини в дорогій збруї, під сідлом або без сідла. До цієї групи віднесемо стандартний кінний портрет породистого коня для кінних ферм та заводів.

Четверта – сюрреалізм в інтерпретації образу коня – реалістичне зображення тварини в нереалістичному просторі у XX ст. представлено роботами бельгійця Рене Магрітта (1898-1967) та іспанця Сальвадора Далі (1904-1989).

Проведемо порівняльний аналіз розвитку іпологічного жанру у європейському живописі початку XXI століття.

У Західній Європі відбувається багато виставок, присвячених анімалістичному жанру. Зокрема, у Парижі, проходить щорічна виставка Асоціації кінних художників (the Society of Equestrian Artists Annual Exhibition); у Ризі проведено виставку латвійських художників «Проводжаючи рік коня» (2015). Існує велика кількість музеїв, присвячених коням. Найбільш відомі – це Національний Кінний музей (National Horseracing Museum) у Великобританії та Музей коня Шантії (Musee Vivant du cheval) у Франції.

Для європейського іпічного жанру характерні великі розміри полотен, більша кількість реалістич-

них зображень коня та «портретів» тварин в різних ракурсах. Романтичний образ коня постає провідне місце на полотнах італійського живописця Спартакo Ломбардо (Spartaco Lombardo) (1958 р.н.). Картинам художниці з Великобританії Саллі Ланкастер (Sally Lancaster) (1975 р.н.) властивий гіперреалізм зображення. Роботи майстрині прикрашають обкладинки іпологічних журналів, знаходяться в приватних колекціях [17]. Сюрреалістичний живопис іспанської художниці Санжуан Челан Пікєро (Sanjuan Chelin Piquero) (1967 р.н.) вбудовує фігури коней в простір людського життя. На жаль, в електронних джерелах назви робіт зазначених художників здебільшого відсутні. В Європі, на відміну від Росії та України, існує об'єднання художників-анімалистів, що зображують коней – Society of Equestrian Artists.

В Росії виставки робіт художників іпічного жанру проводяться на достатньо високому рівні. Виставка художників-іпологів відбулась в грудні 2007 р. в московській галереї мистецтв «Даев, 33». З 2011 року проходить щорічна художня виставка «Зоокультура» у Спільці художників Москви; у липні 2012 року у Москві відбулась виставка «Іпологія в мистецтві» в галереї «N-Prospect»; у 2014 році проведено біенале художників-анімалистів міста Санкт-Петербург.

Художній образ коня присутній в перцептуальній (за словами митця), образно-чуттєвій творчості сучасного художника з Казані Олександра Шадріна (1968 р.н.). Його робота «Гаряче джерело» (2012) зупиняє погляд і технікою виконання і сюжетом [16].

Всесвітньовідомою є творчість російського художника-іполога Олексія Глухарьова (1959 р.н.). Зотехнік, вершник, власник коней, він був єдиним російським художником, який брав участь у оформленні експозиції «Музею коня» в Шантії (Франція). У його творчості кінь завжди реалістичний, будь то портрети для музеїв кінних заводів і племінних ферм Росії, сюжетна або символічна композиції [3]. У 2009 р. художник приймав участь у ювілейній виставці «Життя коней», яка проходила в галереї «Артефакт» м. Москва. У 2013 р. відбулась персональна виставка Олексія Глухарьова у Москві «Вибагливі коні». В роботах «Народження ахалтекінця», «Ігри на снігу», «Туркменський юнак з буланим жеребцем», художник демонструє фахову майстерність митця, який закоханий в цих граціозних тварин.

На Україні розвиток іпологічного жанру, на жаль, не набув значного поширення. За останні два десятиліття перша велика всеукраїнська виставка, присвячена анімалістичному жанру, під назвою «Ноїв ковчег», проходила в грудні 2013 р. у Центральному будинку художника м. Києва. В експозиції були представлені всі види образотворчого мистецтва: скульптура, живопис, графіка, багато творів декоративно-прикладного мистецтва, зокрема, кераміка та ковка. Проте, творчих робіт з зображенням коней було не багато.

У 2010 р. відбулась персональна виставка живопису і графіки Тетяни та Олени Копитових «Вітер в гриві» в київському Музеї Гетьманства [2]. Художниці пишуть виключно коней, що обумовлено їх особистою прихильністю до цих тварин і любов'ю до кінного спорту. У роботах Олени образ коня художньо-реалістичний, у техніці пастелі виконано зображення коней у повний зріст. Тетяна у своїй творчості використовує мову символізму. Узагальнені силуетні зображення коней, інтенсивні кольори налаштовують на чуттєве сприйняття картин. Назви творів говорять самі за себе: «Лють», «Дикий», цикл «Рік вогненного коня». Особливо динамічна та напружена сюжетна лінія у роботі «Захід». Червоні

спалахи променів вечірнього сонця прорізають темне небо й відкидають гігантські тіні від табуна білих коней, що скачуть.

Романтична інтерпретація образу коня характерна для робіт київських художниць Оксани Кириленко, Лариси Уварової (1988 р.н.). Кінь в їх роботах є частиною сюжетної композиції, а сама тварина виступає як символ. На полотні «Втеча» (2013) Оксани Кириленко кінь уособлює свободу, це втеча від суєти сучасного світу в інший, казковий простір. Робота «Щастя» (2012) насичена дитячим романтизмом – плюшевими ведмедиками, сміхом, польотом в небеса на коні, огорнута яскравим сонячним колоритом [8]. На картинах Володимира Півня (1976 р.н.) зображені групи коней, які є символами руху, швидкості. Власне, самі роботи носять відповідні назви: «Свобода» (2012), «Динаміка» (2012), «Швидше вітру» (2012) «Сплеск свободи» (2011), «Прорив» (2011), «Порив душі» (2010). Творам митця притаманні широкі мазки, тепла колірна гамма і великі розміри полотен.

У результаті аналізу робіт художників, творчість яких пов'язана з образом коня в живописі, простежується певна закономірність – активний розвиток образу коня в роботах європейських художників і відсутність динаміки розвитку даної тематики українськими живописцями. Одним з головних чинників, що впливає на популярність іпінного жанру в мистецтві, є зацікавлення держави у розвитку кінної галузі й різноманітності порід коней,

яких розводять. В Україні вирощують тільки 13 порід коней (з 100 популярних). Найбільш популярні: чистокровний верховий, орловський верховий, російський рисистий, орловський рисистий, торійський і ваговоз [9]. У Росії перелік порід ширший і включає такі популярні породи як арабський чистокровний та ахалтекінський. Але найкрасивіших і найдорожчих коней вирощують і виставляють у Європі. У нашій країні виставок коней міжнародного рівня поки немає.

Висновки з даного дослідження. Підводячи підсумок, можна відзначити наступне:

1. Проаналізовано особливості еволюції образу коня в європейському живописі від композиційного елемента в структурі картини до самостійного, головного зображення на полотні.

2. Сформовано різновиди інтерпретації образу коня в живописі: художньо-романтична, символіко-алегорична, сюрреалістична.

3. Проведено порівняльний аналіз та виявлено схожість художнього образу коня, його символічного значення в роботах сучасних художників України та Європи. Європейський живопис містить більшу кількість великоформатних картин у порівнянні з українським живописом.

4. Виявлено залежність популярності іпінного жанру від економічного розвитку держави, зокрема, утримання коней, розведення престижних порід – основних економічних чинників подальшого розвитку іпінного жанру в Україні.

Список літератури:

1. Блаватский В. Д. Очерки военного дела в античных государствах Северного Причерноморья / Владимир Дмитриевич Блаватский. – М.: Издательство Академии наук СССР, 1954. – 164 с. – http://www.sno.pro1.ru/lib/blavatskiy_ocherki_voennogo_dela/2.htm
2. Виставка «Ветер в гриве» [Електронний ресурс] / «Ветер в гриве» виставка. – Режим доступу: <http://veter-v-grive.at.ua/photo/1-3>
3. Глухарев Алексей Николаевич [Електронний ресурс] / Алексей Николаевич Глухарев. – Режим доступу: <http://www.prokoni.ru/forum/threads/aleksej-nikolaevich-gluxarev-izvestnye-i-neizvestnye-kartiny.71917/>
4. Государственный Дарвиновский музей. Конь в живописи и графике. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.darwinmuseum.ru/_theme/horses/
5. Дзуффи Стефано. Шедевры итальянского искусства / Стефано Дзуффи. – М.: ЗЗАО «БММ», 2007. – 336 с.
6. Жерера Иван. Николай Самокиш всю жизнь рисовал коней [Електронний ресурс] / Иван Жерера. – Режим доступу: http://gazeta.ua/ru/articles/history-newspaper/_nikolaj-samokish-vsyu-zhizn-risoval-konej/361627?mobile=true
7. Келейников И. В. Художественные особенности анималистической иллюстрации: Историческая эволюция, теоретические аспекты [Електронний ресурс] / И. В. Келейников. – Режим доступу: <http://www.dissercat.com/content/khudozhestvennye-osobennosti-animalisticheskoi-illyustratsii-istoricheskaya-evolyutsiya-teor>
8. Кириленко Оксана. [Електронний ресурс] / Оксана Кириленко. – Режим доступу: <http://oksanakirpenko.com/publications/>
9. Назаренко А. Конярство України живе чи виживає. [Електронний ресурс] / Анна Назаренко. – Режим доступу: <http://www.propozitsiya.com/?page=146&itemid=3633>
10. Портнова И. В. Истоки русского иппического жанра. Творчество крепостных художников середины XIX века. [Електронний ресурс] / Ирина Васильева Портнова. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/istoki-russkogo-ippicheskogo-zhanra-tvorchestvo-krepostnyh-hudozhnikov-serediny-xix-veka>
11. Портнова И. В. Образ лошади в русской бытовой и батальной картине конца XIX – начала XX века». [Електронний ресурс] / Ирина Васильева Портнова. – Режим доступу: [http://www.unn.ru/pages/issues/vestnik/99999999_West_2009_6\(2\)/29.pdf](http://www.unn.ru/pages/issues/vestnik/99999999_West_2009_6(2)/29.pdf)
12. Соколов Г. И. Искусство этрусков / Глеб Иванович Соколов. – М.: Искусство, 1990. – 319 с.
13. Український живопис. Сто вибраних творів: альбом / [Автор-укладач Ю. В. Белічко]. – К.: Мистецтво, 1989. – 112 с.
14. Харрис М. К., Суинни Н. Дж. Лошади / Мойра К. Харрис, Никола Джейн Суинни [пер. с англ.]. – Х.: Фактор, 2011. – 240 с.
15. Чежина Ю. И. Образы всадниц в русской культуре XVIII века. К типологии конного портрета. [Електронний ресурс] / Ю. И. Чежина. – Режим доступу: <http://www.actual-art.org/en/stati/130-st2012/rus18/507-chezhina-obrazy-vsadnits.html?tmpl=component&print=1&page=>
16. Шадрин А. Ю. [Електронний ресурс] / Александр Юрьевич Шадрин. – Режим доступу: <http://alexandre22.arts.in.ua/>
17. Lancaster Sally. [Електронний ресурс] / Sally Lancaster. – Режим доступу: <https://sallylancasterartist.wordpress.com/>

Минина Н.В.

Институт искусств

Киевского университета имени Бориса Гринченка

ПРОБЛЕМА РАЗВИТИЯ ИППИЧНОГО ЖАНРА В ЕВРОПЕЙСКОМ ИСКУССТВЕ НАЧАЛА XXI СТОЛЕТИЯ.

Аннотация

В статье проведен ретроспективный анализ развития и эволюции образа лошади в живописи, исследованы последовательное выделение иппического жанра в составе анималистического жанра. Раскрыты особенности презентации образа лошади в работах современных художников Украины и европейских государств. Определен весомый вклад художников Западной Европы в развитие иппического жанра. Выявлено влияние социально-экономических условий на отсутствие популярности образа лошади в современной украинской живописи.

Ключевые слова: анималистика, иппичный жанр, образ лошади, художник-анималист, современная живопись.

Minina N.V.

Art Institute

Borys Grinchenko Kyiv University

THE ISSUE OF HIPPO-GENRE DEVELOPMENT IN THE EUROPEAN ART AT THE BEGINNING OF THE XXI CENTURY

Summary

The retrospective analysis of development and evolution of the horse image in art conducted done in this article. The features of presentation of horse's image in works of Ukrainian and other European countries' contemporary artists were disclosed. The considerable contribution of Western European artists to the development of Hippo-genre was determined. The influence of socio-economic conditions to the lack of popularity of horse's image in the Ukrainian modern painting was discovered.

Keywords: animalism, Hippo-genre, image of horse, animal painter, contemporary art.

УДК 2-523.6:27-875.66:061.23](477.4)

ДОБРОЧИНЦІ ТА МЕЦЕНАТИ МОНАСТИРІВ ДОМІНІКАНЦІВ НА ПРАВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ

Урсу Н.О.

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Стаття присвячена висвітленню імен та діяльності доброчинців, що кардинально змінювали вигляд домініканських храмів. Досліджено, що меценати підвищували рівень духовно-мистецької вартості споруди. Фундатори активно стимулювали розвиток сакральної архітектури на території України. Від них залежало запрошення висококваліфікованих архітекторів і митців. Патрони домініканських осередків відігравали одну з головних ролей у справі створення культурної спадщини в Україні.

Ключові слова: бенефактор, патрон, доброчинець, мандиканти, костел, архітектура, домініканський орден, конвент, монастир.

У сучасних мистецтвознавчих дослідженнях роль меценатів, як правило, штучно занижується. В кращому випадку побіжно згадується ім'я того чи іншого жертвувача. Часто вони взагалі залишаються в тіні, хоча традиційно шляхетські родини виділяли великі кошти на реставрацію, а деколи спорудження монастирських ансамблів і костелів. Науковці дотепер залишали поза увагою питання ролі фундаторів і патронів у справі створення культурно-мистецької спадщини ордену на українських землях.

Тому, мета статті – висвітлити діяльність доброчинців, що кардинально змінювали вигляд домініканських храмів, підвищували рівень духовно-мистецької вартості споруди, стимулювали розвиток архітектурної композиції, скульптурного наповнення, прикрашали інтер'єр рельєфними та живо-

писними творами мистецтва. Дякуючи внескам на перебудову, храми зазнавали значних змін. Можна говорити про співучасть меценатів у процесі відбудови і створенні художньо-композиційного образу сакральних споруд.

Серед людей, які протягом століть намагалися грошовими та коштовними пожертвами підтримати осередок ченців у Кам'янці, можна назвати князів Коріатовичів [19, с. 102], князя Свидригайла [23, с. 164], старосту Кам'янецького, генерала земель Подільських Федора Буцацького Язловецького, Миколая з Нового Двору [34, с. 76]. Станіслав Подчаский, наприклад, поховав в костелі єдиного сина і переписав усе майно домініканцям; П. Оржеховський подарував домініканцям у 1620 році половину села Залуччя [23, с. 164-165]; пан Пехоцький прикрасив вітар св. Яцка, для якого отримав